

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Корнелия Димова Славова
преподавател в СУ “Св. Климент Охридски”,
академична длъжност “професор по научно направление 2.1 Филология”
/американска култура и литература/

на дисертационен труд за придобиване на образователната и научната степен “доктор” на Мирийе Сали Мальоку, докторант на самостоятелна подготовка в програма “Теория и история на литературата“, НБУ, професионално направление 2.1. Филология.

Тема на дисертацията: “Социалната критика в романите на Теодор Драйзер“

На основание заповед на Ректора на НБУ № 3-РК-37 от 20. 11. 2020 г. съм назначена за член на научното жури на дисертацията за придобиване на образователната и научната степен "доктор" на Мирийе Сали Мальоку на тема "Социалната критика в романите на Теодор Драйзер". От предоставената автобиография е видно, че Мирийе Сали Мальоку запазва стабилен интерес към английския език и англоезичната литература през годините. След завършването на специалност английска филология в Университета в Прищина /1992-1997 г./, тя продължава обучението си в магистърската степен в програма „Английска филология“, където през 2006 г. защитава магистърска теза за иронията в романите на Джейн Остин. В продължение на 25 години Мирийе Сали Мальоку преподава английски език в различни частни и държавни колежи и училища, води семинарни упражнения към Филологическия факултет на Университета в Прищина и Колежа по практически английски език, староанглийска литература и средновековна литература. Освен това, тя е заемала отговорни административни постове като ръководител на Оксфордския образователен център в Джилан (Косово), организираща е редица образователни събития и е участвала в различни семинари и обучения в Албания, Македония и Косово в периода 2006-2019 г. Този дългогодишен опит говори за целенасоченост в академичните търсения на докторантката в областта на английския език и англо-американската литература и култура.

Значимост на изследвания проблем

Предложеният труд има значима и широкообхватна тема за изследване: социалната критика в романите на Теодор Драйзер – хроникьор на американското общество от т. нар. “Позлатена епоха“ – епохата на “големия бизнес“ и бързата индустриализация на Америка, която води до нарастващи неравенства между бедни и богати. Дисертацията с общ обем от 189 стр. обхваща три аналитични глави, една въвеждаща теоретична глава за реализма и натурализма, заключение и библиография. Изследването включва голяма част от художествената проза на писателя, написана от началото почти до средата на XX век. Както се изтъква в последната част на глава 4 за критическата рецепция на Драйзер много трудно може да се намери неизследвана тема сред океана от статии, книги и дисертации за този значим автор.

Мирийе Сали Малюку е изчала обемен материал (8 романа – от ранните години на писателя до последните му творби). Основната цел на изследването – макар и не добре формулирана - е да анализира социалната позиция на писателя и неговата критична репрезентация на американското общество от края на XIX и началото на XX век. Дисертантката анализира проблема през призмата на основните герои, които са хванати в капана на материалистичните амбиции, консуматорството и желанието за бърза печалба. Допълнителното позоваване на журналистически разработки на Драйзър, като например “Повече демокрация или не“? (1919 г), където писателят говори директно за “липсата на нормално общество в САЩ“ (стр. 174) поради потъпкването на човешките права на малцинствените групи, на чужденците, на имигрантите, на американците с индиански произход, както и мизерните им условия на живот, добавя тежест на аргументацията.

Степен на познаване на проблема

Дисертацията показва добра осведоменост на докторантката за творчеството, житейската съдба и философските възгледи на американския писател. Всъщност, тази информация е полезна за проследяването и анализирането на автобиографичните елементи в творчеството на Драйзер. Недоумение обаче буди фактът, че автобиографичните елементи в романите на Драйзер (свързани най-вече с произхода му, семейството, работата и неговите възгледи) се обсъждат в самото начало на работата (стр. 13-19), докато биографията му се въвежда чак в четвърта глава (стр.133-140). Подобен парадокс се забелязва и по отношение на критическата рецепция на американския писател: едва в края на предложения труд (стр. 140-160) докторантката прави обзор на най-значимите критически разработки от критици и

теоретици от времето на писателя до съвременната епоха. По-удачно би било, ако прегледът на тематичното поле бе в началото на дисертационния труд вместо в края, като по този начин би могло да се открие новото на фона на вече публикуваните изследвания. Критическата рецепция на Драйзер, представена десетилетие по десетилетие (от 1900 през разцвета на изследванията за него през 60-те години на XX век до неравния интерес към края на века) показва, че Мирийе Сали Мальоку е проучила добре наличните изследвания и публикации за Драйзер както в САЩ, така и в Албания, и в Косово.

Методика на изследването

Методиката на изследването не е ясно дефинирана; не се предлага концептуален апарат, свързан с определена теория. В Част 1 се въвеждат основните характеристики на натурализма и специфичните възгледи на Драйзер на фона на европейската литературна традиция и еволюционните идеи на Чарлс Дарвин и Хърбърт Спенсър, както и разбирането на Ницше за свръхчовека. Те са важни за разбирането на героите на Драйзер, разкъсвани от амбициозни планове за успех и пари, борба за оцеляване и редица слабости. Като хроникьор на силните на деня – политици, властници, индустриалци със съмнителен морал и християнски ценности – Драйзер обръща специално внимание на ролята на фактите, доказателствата и свидетелските показания в търсенето на истината и социалната справедливост, за да очертае отношенията между “социалните класи и формите на властта“ (стр. 6). В същото време, социалните конфликти резонират с вътрешните противоречия у самия автор; не е случайно неговото увлечение по “нова Русия, която се опитва да елиминира бедността и класовите неравенства“ (стр. 141) и по левите идеи, които му създават проблеми с американската цензура. Затова фокусирането върху автобиографичните и журналистическите елементи в художественото творчество на писателя е много уместно – те придават по-голяма убедителност и сила на борбата му за социална справедливост. Полу-автобиографичният роман “Гений“ в най-голяма степен илюстрира противоречията в основата на всеки човек, включително и на твореца Драйзер.

Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд има ясна теза: да покаже развитието на американския писател като критик на социалните проблеми и неравенства в САЩ през призмата на неговите романи. Структурата на дисертацията следва логиката на житейския път на Драйзер: неговото

съзряване през първите две десетилетия на XX век (Глава II, посветена на връзките между семейството на писателя и ранните му романи “Сестра Кери“ - 1900 и “Джени Герхард“ 1911), преминава през самотната му битка в терсене на справедливост (Глава III, фокусирана върху трилогията “Финансист“ 1912, “Титан“ 1914 и “Стоик“ 1945), за да достигне накрая до психологическите измерения на неговите литературни и социални търсения (Глава IV, центрирана върху трагедията и статута на жертвите в романа “Опора”, 1946). Анализът на литературния материал е организиран на хронологичен принцип: разглеждат се произведенията на Драйзер във времето, като в същото време те са групирани в тематични полета, с което се търси сравнителна перспектива. Работи се предимно на ниво анализ на героите и на сюжета – затова на места се натъкваме на цели страници преразказ на романите (напр. “Американска трагедия“ на стр. 11, живота на Драйзер на 28 стр, животът на баща му и т.н.) Често преразказът скача от тема на тема, което затруднява проследяването на логиката на аргументацията – напр. подглавата за “Сестра Кери“ започва с приликата със сестрата на Драйзер, преминава през темата за брака, парите, семейството, за да стигне до усещането за безнадежност и фатализъм.

Трудът разглежда основни сцени и герои от споменатите седем романа, като анализът разчита на множество препратки към първични и вторични източници. Добро впечатление прави усилието събитията от фикционалната тъкан на романите да се поставят в съответния исторически контекст: по-конкретно, културната история на САЩ от края на XIX и началото на XX век, икономическите и социални процеси по време на ускорената индустриализация и урбанизация в страната, развитието на големите мегаполиси, които привличат като Вавилон потоци от бедни имигранти и преселници от аграрните области, формирането на първите тръстове и корпорации. Мирийе Сали Мальоку представя литературния материал на фона на събитията в американското общество между т.нар. “Позлатена епоха“ до “Епохата на джаза“ през 20-те години на XX в. Подобно контекстуализиране и историзиране е много полезно при културен пренос на чуждоезиковата литература.

Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Най-важното достойнство на труда е, че това е първото изследване на творчеството на Теодор Драйзер в Косово, което предлага поглед върху преводната рецепция на автора в Албания и в днешно Косово, както и нов поглед върху някои от непознатите му романи (стр. 165-170). Интересни са наблюденията за комунистическата цензура в Албания след 1945 г,

която е била подозрителна дори спрямо един толкова социално-ориентиран писател, както и различния статут на американския автор сред албанските общности на бивша Югославия. В това отношение дисертацията би могла да има още по-голям принос, ако се проучи ролята на комунистическата цензура и пропаганда в Албания при апроприирането на американската социално-насочена литература за собствени политически цели. Както сама обобщава в Автореферата, дисертантката си поставя за цел да “подходи към Драйзер отвъд установените в Албания клишета за класовата борба и антагонизмите на капитализма“ (Автореферат, стр. 31). Несъмнено дисертацията на Мирийе Сали Мальоку е полезна за научното и литературоведско пространство на Косово, защото въвежда както художествената проза на един значим американски творец, така и неговите променящи се възгледи за цикличността на живота, за фаталността, невидимите сили, християнските добродетели и т.н. Успоредно с това, тя обогатява местната традиция с нови критически трудове и идеи свързани с американската литература и култура. И не на последно място, изследването на Мирийе Сали Мальоку има практическа насоченост – то ще подпомогне популяризирането на американската литературна традиция и творчеството на Теодор Драйзер сред англоезичните студенти в Косово.

Преценка на публикациите по дисертационния труд и автореферата

Докторантката е представила 3 броя публикации, свързани с темата на дисертационния труд: “Extreme Realism and American Naturalism“ публикувана в *International Journal Anglisticum; Literature, Linguistics & Interdisciplinary Studies* (2015; 228-234); “Pikëpamjet kritike të Drajzerit në romanin e tij“, публикувана в *Seminari Ndërkombëtar për Gjuhë dhe Letërsi Shqipe* (2015; 297-305) и “Forcat shoqërore kundër vullnetit individual“, публикувана в сборника *Seminari Ndërkombëtar për Gjuhë dhe Letërsi Shqipe* (2016, 421-428). Те потвърждават сериозното отношение към избраната проблематика и към проучените източници.

Авторефератът синтезира най-важното от съдържанието, структурата, задачите и приносите на научното изследване в 38 стр. В този смисъл, той отговаря на жанровите изисквания за този тип научно творчество, като успява да изтъкне най-важните заключения на аналитичните части, както и да отчете ясно приносите на дисертацията в съответното научно поле (36 стр). Написан е ясно и сбито, с добра структура.

Критични забележки и препоръки

В представения труд вниманието на Мирийе Сали Мальоку е насочено предимно към съдържателната страна на разглежданите произведения, като анализът често се свежда до преразказ на моменти от биографията на Драйзер и неговото семейство, както и на самите романи. Изследването би спечелило от една по-солидна теоретична база, по-богат аналитичен апарат и ясно дефинирани ключови понятия – например, в първата глава се въвежда понятието “екстремен реализъм“ (стр. 14), “варварски натурализъм“ (стр. 19), но те не се използват в анализа. С помощта на по-сериозен теоретичен апарат авторката би предложила по-значими изводи отвъд конкретните ситуации и герои. Уводът не представя убедително обекта на анализ, изследователската задача, както и избраната методология на изследване. Те се споменават едва в края на дисертацията – противно на логиката на едно научно изследване.

Заклученията би трябвало да предложат обобщение за еволюцията на автора и хуманиста Драйзер, както и основни изводи по линия на анализираната тема, но те отново се фокусират върху вече споменатите основни теми и проблеми в творчеството на писателя. Едва в края на своята разработка дисертантката споменава модерните митове, които Драйзер развенчава като “митът за индивида, митът за креативната сила на мъжа, митът за натрупване на богатство, за свободната воля, за самостоятелното мислене и митът за съвършения социален ред“ (стр. 175). Трудът би спечелил от анализа на тези митове, които биха могли да бъдат опорните стълбове на дисертацията. Друга слабост на разработката е, че много трудно се откроява позицията на автора на текста от тази на критиците, които е чела. И на последно място бих отбелязала някои технически проблеми, свързани с непоследователния начин на цитиране и препращане към първичните и вторичните източници, езикови неточности и пропуски (неясни референти, членуване, употреба на времената, неподходяща лексика и сбъркани термини (напр. “gentle” tradition, стр. 8, имената на Уилям Дийн Хауълз и Стивън Крейн, стр. 8, “morale” и “morality“, стр. 9) и т.н. Работата би била спечелила много от езикова редакция.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение бих обобщила, че представеният дисертационен труд съдържа научно-приложни резултати, които съответстват на изискванията на НБУ за подобен труд. Мирийе Сали Мальоку демонстрира умения за самостоятелно провеждане на научно изследване и критическо мислене. Нейното изследване и дълъг преподавателски опит биха подпомогнали

изучаването на американската литература в Косово. Независимо от гореспоменатите слабости давам своята **положителна оценка** за дисертационния труд и препоръчвам на уважаемото научно жури да присъди на Мирийе Сали Мальоку образователната и научна степен „доктор“ в областта на Хуманитарните науки, професионално направление 2.1. Филология.

17.02. 2021 г.

Рецензент: проф. д-р Корнелия Славова